

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)
 רח' האדמו"ר מצאנז 10
 בני ברק

שיעורים ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

"ביטול שליחות" – תשפ"ג

התוכן:

1. ביטול מינוי שליח להדליק נרות חנוכה (שב"ק "מקץ – חנוכה") – שיעור 1

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א

באתרנו: <http://pninim.co.il/>

תחת הלינק: [שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר](http://pninim.co.il/)

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' ומקץ תשפ"ג

מינה שליח להדליק נרות חנוכה ואח"כ ראה שיגיע לביתו בזמן

מעשה שהיה בראובן שנסע לירושלים בחנוכה, ובחזור נתקע בפקק, וראה שיגיע לביתו מאוחר מאוד, וכיון שכבר הכין את המנורה בבוקר, צלצל לשכינו ומינה אותו לשליח להדליק נרות חנוכה עבורו, אבל לבסוף הפקק השתחרר וראה שיוכל להגיע בזמן, ולכן צלצל לשכנו כדי לבטל השליחות משום שרצה לקיים המצוה בעצמו, אבל לא ענה לטלפון, ואמנם השליח לא יברך במיוחד עבורו, משום שיברך בביתו, ומיד אחרי הדלקתו ידליק אצל שכנו, אבל אם הוא יקיים השליחות, ראובן לא יוכל להדליק הנרות בעצמו, ולא יוכל לברך ברכות הראיה, ולכן רצה לבטל השליחות.

ביטול שליחות שלא בפני השליח

בשיעורי ר' שמואל (ב"מ עמוד קס"ב, וע' בחידושי ר' שמואל בקידושין סי' יג) הסביר דביטול שליח שלא בפניו לא יועיל בשליחות מעשה, דבשלמא בשליחות לקנינים, ע"י ביטול השליחות הוא לוקח מהשליח את הכח לפעול, וזה שפיר יכול לעשות גם שלא בפניו, אבל בשליחות מעשה, שמשום שעושה בציווי שלו, ממילא השליחות מתייחסת אליו, וא"כ מה שמבטל הוא משום ששוב אינו עושה בציוויו, אבל ביטול שלא בפניו מאי מהני, והוסיף לבאר (ע' זכרון שמואל מכתב י"ד סק"ב ומכתב ט"ו סק"ב), דבשליחות למעשה גרידא, כגון לשיטת שמאי הזקן בקידושין (מ"ג). דס"ל דישלד"ע, כגון האומר לשליח "צא והרוג את הנפש", פשיטא דלא שייך לבטל השליח שלא בפניו, דאין לו מה לבטל, דסוף סוף השליח עשה את המעשה בשליחותו. ולפי"ז בנד"ד שמינה שליח להדליק נרות חנוכה עבורו, היאך יכול לבטל השליחות שהוא על מעשה הדלקה גרידא, ולא על חלות כמו גיטין וקידושין.

כוונת המשלח לא לצאת במעשה מצוה של שלוחו

אבל עדיין יש להסתפק, דאפשר המשלח יכול לכוון שאינו רוצה לצאת במעשה הדלקה שהשליח מדליק עבורו. הטו"א בר"ה (כ"ח:) הקשה לפי השיטות דאפילו למ"ד מצווה אין צריכות כוונה, מ"מ אם מכוון שלא לצאת, אינו יוצא, א"כ אמאי שנינו בעירובין (צ"ה:) המוצא תפילין בשבת, אסור להכניסן שנים שנים למ"ד מצוות אצ"כ, משום שעובר בבל תוסיף, הרי יש אפשרות שילבוש ב' זוגות תפילין, ולא יעבור על בל תוסיף, והיינו אם יכוון שלא לצאת. הקובץ שיעורים (ח"ב סי' ל"ג סק"א) ת"י לפי חידושו של מרן הגר"ח הלוי זצ"ל, דהטעם של המ"ד דס"ל דמצ"כ אינו עובר בב"ת א"כ הוא מכוון לשם מצוה, הוא משום דלא שייך בל תוסיף א"כ עושה מעשה המצוה כהלכתה, ולכן למ"ד מצ"כ, נמצא שהכוונה היא חלק ממעשה המצוה, וממילא כשעשה המצוה בלא כוונה, לא עשה רק חצי מעשה וממילא לא שייך ב"ת. אבל למ"ד מצוות אצ"כ, מעשה בלא כוונה הוא מעשה מצוה שלימה. ולפי"ז הוסיף הקו"ש, למ"ד מאצ"כ, אפילו אם

יכוון בפירוש שלא לקיים את המצוה, ג"כ יעבור בב"ת, משום שמה שאינו יוצא כשמכוון שלא לצאת, אינו משום דבכה"ג חסר בעצם המעשה מצוה, ואינו גריעותא אלא בקיום המצוה, ולפי"ז מיושב קושיית הטורי אבן, דגם למ"ד מאצ"כ, כוונה הפכית לא יעזור לבטל המעשה מצוה, וממילא יעבור על ב"ת אם ילבוש ב' זוגות תפילין, משום דלעבור על ב"ת לא בעינן קיום מצוה, רק מעשה מצוה גרידא.

הרי מבואר בדבריו, דלמ"ד מאצ"כ, אם מכוון שלא לצאת, אמנם יש חסרון בקיום המצוה, אבל אינו חסר במעשה מצוה, ומה"ט חידש הגר"ש היימן זצ"ל (חידושי ר' שלמה ר"ה ס"י א'), דלמ"ד דמאצ"כ, אם תקע בשופר וכוון למצוה אחרת, אע"פ שהוא לא יי"ח, מ"מ כיון שהוא מעשה מצוה, ממילא מי ששמע ממנו שפיר יי"ח. לפ"ז במצות נ"ח שהיא מצוה דרבנן, וקיי"ל שבדיעבד אם לא כוון למצוה ג"כ יוצא משום דמאצ"כ בדרבנן (ע"י ס"י ס"י), א"כ לא יעזור לכוון שלא לצאת, דסוף כל סוף נעשתה המעשה מצוה.

מתי מחשבה הפכית מהני בנרות חנוכה

אבל מצאנו בה' חנוכה כמה פעמים שיכול לכוון שלא לצאת, דהרי מבואר בשו"ת רע"א (מהדו"ת ס"י י"ג ד"ה אך לענין) שדן בענין ברכה על הידור מצוה, שבנר חנוכה בני הבית יכוונו שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, כדי שיתחייבו מדינא, ויוכלו לברך. וכן פסק המ"ב (ס"י תרע"ז סקט"ו), שאכסנאי שרוצה להדליק נ"ח בעצמו, אע"פ שמדליקין עליו בביתו, אם רוצה להחמיר להדליק בעצמו, יכוון במחשבתו קודם שעת הדלקה שאינו רוצה לצאת בשל אשתו, וממילא אין כאן משום ברכה לבטלה, אבל הביא (סקט"ז) שהב"י ומהרש"ל ופרי"ח ס"ל, כיון שחז"ל פטרוהו ע"י הדלקת אשתו, לאו כל כמיניה לומר איני רוצה לצאת בשל אשתי, ולכן ידליק בלי ברכה, ולהלכה פסק המ"ב, אע"פ דוודאי אין למחות ביד הנוהגין לברך, כיון שהרבה אחרונים הסכימו לברך, מ"מ טוב יותר להדר לשמוע הברכות מפי אחר, ויענה אמן, ויכוין לצאת בהן, וידליק נרותיו, או יראה לשער להדליק נרותיו ולברך עליהן זמן מה קודם שאשתו מדלקת בביתו, דהיינו שהיא מדלקת אחר מעריב כמנהג העולם, והוא ידליק קודם מעריב.

הרי מבואר דאם אשתו מדלקת עליו בביתו, אינו כ"כ פשוט שאינו יי"ח בהדלקתה, גם אם יכוון שלא לצאת, ובביאור הדבר כ' הברכי יוסף (ס"י תרע"ז סק"ב) וז"ל יש לחלק בין אשתו לכל הני, דכל הנך בשעת אמירת חבירו הברכה, הדבר תלוי בו, דצריך לכוין לצאת בברכות חבירו, ואם לא כיוון לא יצא אף שיכוין המברך להוציאו, וכיון שבו הדבר תלוי, אם לא כיוון לצאת, ובירך לעצמו, לא הוי ברכה שאינה צריכה, אבל הכא שאין תלוי בכוונתו כלל, ובין יכוין לצאת בהדלקת אשתו בין לא יכוין, פטיר ועטיר בהדלקת ביתו, וממילא הוא יוצא, ולא שבקי רווחא לדידיה דלבעי כוונה לצאת, בכי הא סבר מרן הב"י דהוי ברכה שאינה צריכה כן נראה לי לדעת מרן עכ"ל.

לפי"ז יש לדון בנד"ד, דמצד אחד מצאנו לשיטת רע"א שבני ביתו יכולים לכוון שלא לצאת בהדלקת בעה"ב כדי שיוכלו לברך, אע"פ שהם רק מהדרין, ומאידך גיסא כשאשתו מדלקת בביתו, המ"ב מסתפק אם יכול לסמוך על כוונתו שלא לצאת בהדלקתה, משום שאשתו כגופו מדליקה בביתו וכביאור הברכ"י, וא"כ בנד"ד ששלח שליח להדליק עבורו, כיון שאינו יכול לבטל השליח שלא בפניו, יותר מסתבר שכוונתו שלא לצאת בהדלקת השליח לא מהני, ואין זה דומה למש"כ רע"א, דהתם אין הנדון של אשתו או שלוחו.

האם בני הבית המדליקים נרות חנוכה בעצמם צריכים לכוון שלא לצאת בהדלקת בעה"ב

אבל יש לציין, ששאלו את מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, האם בני הבית שמדליקים בעצמם צריכים לכוון שלא לצאת בהדלקת בעל הבית, כמבואר בשו"ת רע"א הנ"ל, והשיב שלא ראינו נוהגין כן. והוסיף, ד"א (ריטב"א ר"ה כ"ח:) שאם מכוון "שלא לצאת", אינה מועלת כיון שאין דין כוונה כזאת כלל, ודיני כוונה בתורה הם כוונה חיוביות, חוץ ממשבת פיגול בקרבנות. עוד הוסיף (אילת השחר שבת כ"א: ד"ה תוס'), שגר חנוכה היא המצוה היחידית שמברכין על הידור מצוה, דהרי מי שבירך על אתרוג, ואח"כ קיבל אתרוג

יותר מהודר, אינו יכול לברך עליו, ואילו כאן חזינן שהבן יכול לברך על נרותיו, ואמנם בשו"ת רע"א כ' שהבנים מכוונים שלא לצאת בברכת האב, אבל בעלמא אין לעשות כן כיון שגורם לברכה מיותרת, ואילו כאן היא מצוה (כאיל תערוג – מועדים עמוד תקנ"ב).

להקנות השמן שבביתו למי שהוא אחר

והנה יש עוד עצה, שבעל הבית יקנה כל השמן שבביתו בקנין סודר למי שנוסע יחד אתו, ומי שזכה בשמן יאמר בפירוש שאינו מסכים שישתמשו בשמן שלו למצות הדלקת נ"ח. ואז כשהשליח ידליק השמן, הוא שלא ברשות הבעלים, ודנו הפוסקים אם יי"ח בשמן הגזול (עי' מ"ב סי' תרע"ג סק"ב בשם השואל ומשיב שהסתפק אם שמן הגזול כשר לנר חנוכה). אבל אין זה כ"כ פשוט, דהרי עי"ז הוא מכשיל השליח באיסור גזל. ואמנם הוא גזל בשוגג, אבל יש מחלוקת הפוסקים בזה, דהקצוה"ח (סי' כ"ה סק"א) ס"ל דרק לגבי מזיק מרבינן שוגג כמזיד, אבל לא לגבי גזלן, ואמנם הנתיבות (שם סק"א) מחמיר בזה, וס"ל שאין חיוב גזלן אא"כ מכוון לקנות, אבל גם לפי הנתיבות, בנד"ד השליח לא התכוון לגזול כלל. והמחנה אפרים (דיני גזילה סי' ז') מחלק בין אם לא ידע שלוקח חפץ של מי שהוא אחר, ולא התכוון לעשות קנין כלל, ובין היכא שרצה לעשות קנין, אלא שלא ידע שהחפץ הוא גזול, ועכ"פ לכל הני פוסקים מבואר שהשליח אינו עובר על גזל.

אבל גם אם יקנה השמן למי שהוא, והשליח אינו עובר על גזל בהיותו שוגג, מ"מ אינו מוכח שהמשלח אינו יי"ח בשמן שאינו שלו, דהרבה פוסקים ס"ל דלא בעינן "לכס" בנרות חנוכה, ודחו הראי"י מהר"ן בפסחים (ד. לדפי הרי"ף ד"ה ומיהו), ע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' פ') ובשו"ת להורות נתן (ח"א סי' ל') וע"ע משי"כ במעדני יו"ט (ח"ה סי' קי"ט).

להפקיר השמן והפתילות

ואמנם ראיתי מי שהציע שיפקיר השמן והפתילות שבביתו, ואז השליח ידליק שלא בממון בעה"ב, ומוכח בפמ"ג (סי' תרע"ט) שצריך ממונו, דהרי המ"א פסק שאם אשה הדליקה נרות שבת לפני נ"ח, תמנה שליח להדליק נ"ח עבורה, והקי' הפמ"ג (א"א סי' תרע"ט סק"א), דהא קי"ל כל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח, והיאך תמנה שליח להדליק עבורה. ותי' הפמ"ג דאין זה בגדר שליחות ממש, כיון שסו"ס השליח מדליק מממונה, וא"כ נחשב כאילו ממונה מדליק, והשליח רק עושה מעשה קוף בעלמא. הרי מבואר דבעינן ממון הבעלים, אבל זה אינו, דהפמ"ג כ"כ באופן שאינו מדליק בעצמו, וגם אין שליח מדליק עבורו, אבל אין כוונתו לומר דבעינן שהשמן יהיה דווקא מממון הבעלים, וכנ"ל בשם הפוסקים.

האם יי"ח כשמכוון לכבות הנר תוך החצי שעה

יש עוד עצה, שיכוון לכבות את הנר שהשכן ידליק עבורו (על הצד שיגיע לביתו תוך חצי שעה אחרי צאה"כ), דהרי מי שכיבה הנרות במזיד חייב לחזור ולהדליקן (שעה"צ סי' תרע"ג סק"ב בשם הפמ"ג), ובכה"ג לא אמרינן כבתה אינו זקוק לה, וכן פסקו המור וקציעה (שם) והמאמר מרדכי (שם סק"ו), וכבר האריכו בזה בשלמי תודה (חנוכה עמוד קמ"ג) והליכות שלמה (חנוכה פט"ז ס"ח).

והנה אם בעה"ב כוון לכבות הנר, הרי זה דומה למדליק ברוח מצויה, ויותר מזה יש לדמותו למה שחידש מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (בטעמא דקרא פי' וישב), שכוונת המדליק את הנרות קובעת דינים, ולכן לא מיבעיא באופן שמילא קערה והקיפה פתילות (סי' תרע"א ס"ד), אם לא כפה עליה כלי עשאה כמדורה ולא יי"ח, ולא אמרינן שיי"ח כשהדליק הנר הראשון, והיינו משום שבשעת ההדלקה התכוון לעשות מדורה, אלא גם לקולא, אם לא נתן שמן לפני ההדלקה כשיעור, אבל התכוון לפני ההדלקה להוסיף עוד שמן, שפיר יי"ח (אבל ע"ש שנשאר בצ"ע בחידוש זה האחרון).

אבל מרן הגר"א זצ"ל אמר (כאיל תערוג – מועדים עמוד תקנ"ב), שיש לו ראייה ממרן החזו"א זצ"ל שהדעת אינה קובעת את שם המעשה, משום דשנינו בב"ק (כ"ו): איתמר זרק כלי מראש הגג, והיו תחתיו כרים או כסתות, ובא אחר וסלקן, או אפילו אם הוא בעצמו קדם וסלקן, פטור משום דהוי גרמא, ובחזו"א (מובא באילת השחר על ב"ק ק"ח) כ' דהא דמבואר דאפילו אם הוא קדם וסלקן ג"כ פטור, הוא אף אם היה דעתו מתחילה לסלקן. הרי מבואר שהכוונה אינה קובעת את שם המעשה, והכי מבואר בסנהדרין (ע"ז:), דזורק חץ ותריס בידו, אפילו אם הוא בעצמו קדם וסילק התריס פטור, אע"פ שהיה דעתו מתחילה לכך. הרי מבואר דאין הכוונה קובעת את שם המעשה, ומה דמבואר בשבת (כ"ג:). דבעשן כמדורה אפילו אחד לא יצא, הוא משום דהוכיח סופו על תחילתו שעשה מדורה, דהכל הוי מעשה אחד של מדורה, אבל בהדליק על דעת לכבות דהוי רק דעת בעלמא, אין המחשבה קובעת את שם המעשה.

אבל מרן הגר"א זצ"ל (הליכות שלמה חנוכה פט"ז דבר הלכה סק"ד – עמוד שי"ג) דחה הראי"י מב"ק, והסביר שדווקא לענין חיובי מזיק, דהתם כל שמצד מעשהו אין כאן היזק ודאי, אי אפשר לחייב על המחשבה והכוונה, אבל במצוות דבעינן כוונה (ואפילו למ"ד מצוות א"צ כוונה, מ"מ במכין להדיא שלא לצאת לכו"ע לא יצא), בודאי שבכח מחשבתו לפסול מעשה המצוה וצריך לחזור ולהדליק בברכה, ולכן בנד"ד נמי הו"ל כמכין בשעת ההדלקה שלא לעשותה כדון, ואינו מקיים המצוה, דהוי כמכין שלא לצאת (ולפי"ז בדקדוק אמרו בגמ', שהקיפה פתילות מקודם, לאשמעינן דמיירי דבשעה שהדליק את הנר הראשון כבר גמר בדעתו להפוך את הנר למדורה).

לפי"ז לכאורה זו עצה טובה, שיכוון בעה"ב שרוצה לכבות את הנר תוך הזמן של חצי שעה, אבל אם יגיע לביתו יותר מאוחר, והנרות כבר דלקו כשיעור, אין שום תועלת בכוונתו.

להפקיר את ביתו כדי להפטר מהמצוה

עוד יש להסתפק, דאפשר יש ליעצו שיפקיר את ביתו, וממילא לא יהיה לו מקום שחייב בהדלקת נ"ח. המקדש מעט על הדעת קדושים בהל' מזוזה (יו"ד סי' רפ"ה סק"ג) כתב, כיון שנחלקו הפוסקים היאך צריך לנהוג באופן שנפלה המזוזה בשבת, האם חייב לצאת מחדרו לחדר אחר, ואם א"א לעשות כן גדול כבוד הבריות שדוחה מצות עשה זו של קביעת המזוזה, או שמא עדיף שיפקיר את ביתו כמבואר בשבת (קל"א:). לגבי מי שנפסלה טליתו שיפקירנה ויפטר מציצית, והרשב"א ורמב"ן שם כ' דה"ה במזוזה דבית של הפקר פטור מן המזוזה.

בספר תולדות אדם (פט"ז עמוד רל"ב) מביא מעשה שהי' עם הגר"ז מוילנא זצ"ל (אחיו של הגר"ח מוולאזין זצ"ל), שהגיע בערב שבת למלון וראה שהמזוזה קבועה למטה משליש העליון של פתח הבית, וכיון שלא הי' שהות ביום לתקנה, לא נכנס לבית עד שהוכרח בעל המלון להפקיר את ביתו הפקר גמור בפני שלושה, וכן הובא שמרן הגר"ז זצ"ל כשהיה דר בוילנא בזמן המלחמה, כשהיה לו ספק בכשרות המזוזה, הפקיר הזכות שיש לו בבית בפני שלושה (שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תרמ"א ד"ה אמנם).

אבל יש להעיר, דבמ"א (סי' י"ט סק"א) מבואר שא"צ להפקיר את ביתו, מדכתב דבמזוזה לא הטריחוהו רבנן לעקור דירתו, ולא יעץ שיפקיר את ביתו כדי להפטר ממצות מזוזה, והכי מוכח גם ממש"כ הפמ"ג בהל' ציצית (א"א סוסי" י"ג) שאם נפסלו הציציות בשבת א"צ להפקיר את בגדו משום פסידא, וא"כ כש"כ בנד"ד שיש חשש של הפסד גדול מאוד מאוד אם מי שהוא יבא לזכות בביתו.

סיכום לדינא

תבנא לדינא, מי שמינה שליח להדליק נרות חנוכה עבורו, אינו יכול לבטל השליחות שלא בפניו, ויש להסתפק אם כוונה הפכית שלא לצאת מהני כשמינה שליח, וגם אם יקנה השמן לאחרים או שיפקירו, י"ח בהדלקת אחרים בביתו, ואם יכוון לכבות הנר ששלוחו ידליק שפיר דמי, וכשיגיע לביתו יצטרך להדליק בברכה, אלא דעצה זו היא רק אם יגיע לביתו תוך זמן הדלקה, אבל אם יגיע יותר מאוחר, אע"פ שיש עצה להפקיר את ביתו, אינו מחוייב לעשות כן, והפוסקים לא הביאו עצה זו של הפקר בשאר מצוות, משמע דס"ל שאינו צריך לעשות כן.